

УДК 378.147:316.7

О. О. СМОРОЧИНСЬКА

Південноукраїнський регіональний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів, Херсон

СОЦІОКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО МЕНЕДЖЕРА

У статті розглядається соціокультурна компетенція як важлива складова професійної підготовки майбутніх менеджерів. Уточнено поняття «соціокультурна компетенція», проаналізовано її зміст та структурні складові.

Ключові слова: соціокультурна компетенція, професійна підготовка, менеджер.

Постановка проблеми. У процесі становлення в Україні ринкових відносин вітчизняним менеджерам протягом останніх років доводиться долати великий опір соціального середовища. За цей час значного переосмислення в їхній свідомості зазнали такі соціально-психологічні детермінанти поведінки, як стереотипи мислення, ціннісні орієнтації, соціальні установки. Тому нині однією з провідних тенденцій у процесі професійної підготовки менеджерів має стати систематичне включення у навчальний процес на всіх його етапах елементів культури. Майбутні керівники повинні розуміти різницю між культурою рідної країни та інших країн, позитивно сприймати інші культури та вміти розуміти соціокультурні відмінності.

Розвиток психолого-педагогічної теорії і практики зумовив посилення уваги до формування соціокультурної компетенції менеджерів у процесі їх професійної підготовки. Під час переходу України до ринкової економіки застосування західного досвіду з цього питання є актуальним і в нашій країні.

Зв'язок проблеми з важливими науково-практичними завданнями. Соціокультурна освітня парадигма пов'язана в першу чергу з динамікою сучасного суспільства та інформаційним оновленням його потенціалу. Основою такого суспільства, на думку О. Квасника, повинна стати гуманітарно-технічна еліта, яка безпосередньо буде носієм гуманістичних, а головне – актуальних для сучасного життя соціокультурних цінностей [4, с.119]. Це, на нашу думку, зумовлює включення у професійну підготовку менеджерів такого елемента як розвиток соціокультурної компетенції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки увага науковців до феномену соціокультурної компетенції як одного з показників готовності особистості до міжкультурної комунікації значно посилилась. Однак у більшості наукових праць проблема формування соціокультурної компетенції розглядається в контексті формування комунікативної компетенції, особливо в процесі вивчення іноземної мови (І.Голуб, І.Воробйова, Н.Галькова, С.Козак, О.Квасник, Ю.Кузьменко, Л.Рудакова, В.Сафонова).

Виділення невирішених частин. На даний момент досягнуто вагомих результатів у вирішенні проблеми паралельного вивчення мови та культури в учнів загальноосвітньої школи в процесі навчання усного іншомовного спілкування (І.Воробйова [2], Ю.Кузьменко [6]). Проте, як свідчить проведений нами аналіз наукової літератури, увагою більшості науковців оминається питання включення соціокультурної компетенції до складу професійної підготовки майбутніх менеджерів.

Мета статті – уточнити поняття «соціокультурна компетенція» та її складові, окреслити соціокультурні вміння і навички, необхідні в професійній діяльності

майбутнього менеджера для здійснення міжкультурної комунікації з представниками різних країн.

Виклад основного матеріалу. Соціокультурна компетенція передбачає включення менеджерів у міжкультурне спілкування, що моделюється на заняттях. Реалізація міжкультурного спілкування передбачає адекватне взаєморозуміння учасників комунікації, які є представниками різних культур. Досягнення такого взаєморозуміння можливе за умови володіння певною сукупністю відомостей соціокультурного характеру та особливостями вербальної та невербальної поведінки.

Перейдемо до розгляду питання щодо визначення «соціокультурної компетенції». Так, у дисертаційному дослідженні Ю. Кузьменко дано наступну дефініцію «соціокультурна компетенція – це комплекс відповідних мовленнєво виражених та позамовних знань, умінь і навичок учнів адекватно спілкуватися іноземною мовою в умовах усномовленнєвої міжкультурної комунікації» [6, с.6]. У «Словнику методичних термінів» зазначено, що «соціокультурна компетенція – це ознайомлення учнів із національно-культурною специфікою мовленнєвої та немовленнєвої поведінки носіїв мови та здатністю користуватися тими елементами соціокультурного контексту, які є релевантними для породження та сприйняття мовлення з точки зору носіїв мови: звичаї, правила, норми, соціальні умовності і т.і.» [1, с.333]. За основу визначення соціокультурної компетенції ми поклали дефініцію І. Воробйової, згідно з якою «соціокультурна компетенція є складним словесно-несловесно-соціокультурним утворенням, без якого неможливе досягнення ефективності міжкультурного спілкування і яке виявляє себе у своєрідній єдності мови як засобу комунікації та умов комунікації: психологічних, соціальних, етнічних» [2, с.28] .

У нашому розумінні соціокультурна компетенція – це здатність людини адекватно сприймати, розуміти, усвідомлювати й інтерпретувати інформацію національно-культурного спрямування під час здійснення міжкультурної комунікації на основі сформованої в неї системи відповідних знань, умінь і навичок.

Досліджуючи дану проблему, необхідно відзначити, що соціокультурна компетенція є багатокомпонентним утворенням, але їй досі не існує єдиного підходу щодо визначення її структурних складових. Так, у «Проекті державного освітнього стандарту» [7] виділено 2 компоненти: країнознавча та лінгвокраїнознавча компетенції. У дисертаційному дослідженні І. Воробйової [2, с.28] були охарактеризовані 3 складові: країнознавча, лінгвокраїнознавча та соціолінгвістична компетенції. Але ми вважаємо найповнішою та теоретично обґрунтованою класифікацію В. Сафонової, яка зазначає, що основними структурними одиницями соціокультурної компетенції виступають загальнокультурна, лінгвокраїнознавча, соціолінгвістична та культурознавча компетенції [8; 9].

У даній статті детальніше охарактеризуємо саме компоненти, подані В.Сафоновою.

Загальнокультурна компетенція характеризується як певний життєвий досвід, картина світу людини, яку складає сума загальнопоширених знань та уявлень народу країни, що сформувалася протягом багатьох століть і об'єднує універсальні (загальнолюдські) елементи культури та вміння використовувати такі знання.

Лінгвокраїнознавча компетенція розглядається як володіння особливостями вербальної та невербальної поведінки носіїв мови в комунікативних ситуаціях. До складових лінгвокраїнознавчої компетенції належить мовленнєва та немовленнєва поведінка. Мовленнєву поведінку складають знання лексичних одиниць з національно-культурним компонентом семантики, вміння і навички адекватно володіти ними в умовах міжкультурної комунікації.

Немовленнєва поведінка передбачає володіння невербальними (кінесичними, проксемічними і паралінгвістичними) знаннями, уміннями і навичками. До струк-

тури немовленневої поведінки входить володіння наступними засобами спілкування: 1) кінесичними (жести, міміка, контакт очей); 2) проксемічними (пози комунікантів, тілесні рухи, дистанція між учасниками під час спілкування); 3) паралінгвістичними (ритміка, мелодика, інтонація, паузація, фонації, вигуки).

До складу *соціолінгвістичної компетенції* входить комплекс знань і вмінь здійснювати доцільний вибір вербальних засобів спілкування та вживати їх адекватно до умов спілкування, віку, соціальної приналежності, рівня освіти співрозмовників, для чого менеджери повинні оволодіти: 1) маркерами соціальних стосунків; 2) правилами ввічливості; 3) реєстровими стилями спілкування (формальним, нейтральним, неформальним).

Культурознавча компетенція характеризується В. Сафоновою як володіння відомостями про культуру країни, мова якої вивчається, необхідними для спілкування цією мовою. Вищезазначену компетенцію утворює комплекс знань про специфіку культури країни, вмінь і навичок оперувати ними. Специфіка реалізується в організованій та добраній сукупності відомостей про культуру народу певної країни: соціальні цінності, норми, традиції, звичаї; спосіб життя; соціокультурний портрет країни, її народ та мова; історичний та культурний фон і особливості історичної пам'яті народу; ментальність тощо.

Методологічною основою розвитку соціокультурної компетенції майбутніх менеджерів є положення:

- філософії та лінгвістики про суспільну природу мови;
- лінгводидактики і теорії комунікативності;
- лінгвокраїнознавства.

За даними соціолінгвістики, підготовка до міжкультурної комунікації вимагає моделювання цілісного контексту цього процесу, якому в реальному спілкуванні властиві такі особливості:

- 1) врахування екстралінгвістичних факторів (ситуації, канали сприйняття та подачі інформації: сміх, зітхання, вигуки тощо);
- 2) лінгво-соціокультурних факторів (вік, статус і національно-етнічні особливості учасників розмови);
- 3) паралінгвістичних засобів спілкування (темпо-ритмічні і мелодико-інтонаційні особливості мовлення);
- 4) вживання засобів проксеміки (відстань між учасниками; рухові і посторові зміни переміщення під час розмови);
- 5) засобів кінетики (міміка, пантоміміка, жести) [5, с. 39].

На думку І. Голуб, «щоб уміти застосувати такий своєрідний «культурний фільтр», необхідно усвідомити вплив культури на сприймання людиною світу, мову і спілкування та розвинути чутливість до форм вияву соціокультурних явищ у мові і комунікації» [3, с.32].

На основі теоретичного аналізу ми систематизували соціокультурні знання, уміння і навички, якими мають оволодіти майбутні менеджери, а саме: *соціокультурні знання* про спільне та відмінне в світобаченні і світосприйнятті представників різних країн; соціокультурні стереотипи мовленневої поведінки; *соціокультурні вмінь* усвідомлювати себе як громадянина своєї країни, члена світової спільноти, готового до співробітництва в рамках міжкультурної комунікації, як носія певного досвіду, соціокультурних поглядів, визначати соціокультурну доцільність тактики вербальної та невербальної поведінки комунікантів, використовувати невербальні засоби спілкування; *соціокультурні навички* впізнавати стилі мовленневої та немовленневої поведінки в умовах міжкультурної комунікації.

Обґрунтування отриманих результатів. Підсумовуючи сказане, вважаємо, що структурними одиницями соціокультурної компетенції є система загальнокультурних знань та вмінь, складники мовленнєвої та немовленнєвої поведінки, мовленнєво виражені маркери соціальних стосунків, правила ввічливості, реєстрові відмінності та фактичний матеріал про історію та культуру. Вони складають той обов'язковий матеріал, яким мають оволодіти менеджери в процесі їхньої професійної підготовки.

Висновки. Зважаючи на вище сказане, можемо зробити такий висновок, що соціокультурна компетенція є важливою складовою професійної підготовки менеджерів, адже вони зможуть успішно спілкуватися з представниками інших країн, використовуючи соціокультурні знання, вміння і навички.

Перспективи подальших розвідок із напрямку. Подальшої розробки потребують питання, пов'язані з формуванням соціокультурної компетенції в майбутніх менеджерів та використанням міжпредметних зв'язків у процесі їхньої професійної підготовки.

Список використаної літератури

1. Азимов Э.Г., Щукин А.Н. *Словарь методических терминов (теория и практика преподавания языков)*. – СПб: Златоуст, 1999. – 469 с.
2. Воробйова І.А. *Формування соціокультурної компетенції учнів старшої школи засобами іноземної мови: Дис... канд. пед. наук: 13.00.09/ Інститут педагогіки АПН України*. – К., 2003. – 193 с.
3. Голуб І.Ю. *Підсистема вправ для формування соціокультурної компетенції у майбутніх перекладачів з німецької мови як другої іноземної // Іноземні мови*. – 2009. - №1. – С. 32-37.
4. Квасник О.В. *Соціокультурна компетентність як провідний чинник адаптації майбутнього інженера у професійній сфері // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*. – 2008. - №4. – С. 115-121.
5. Колодзько Т. *Спрямування іншомовної соціокультурної компетенції майбутніх вчителів іноземних мов на міжкультурне спілкування у процесі професійної підготовки // Рідна школа*. – 2006. - № 7. – С. 38-39.
6. Кузьменко Ю.В. *Методика формування соціокультурної компетенції учнів основної школи в процесі навчання англійського діалогічного мовлення / автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02/ Київський національний лінгвістичний університет*. – К., 2007. – 22 с.
7. *Проект державного освітнього стандарту з іноземної мови (загальна середня освіта). V-IX кл. // Іноземні мови*. – 1998. – № 1. – С.5-14.
8. Сафонова В.В. *Социокультурный подход к обучению иностранным языкам*. – М: Высшая школа, 1991. – 311с.
9. Сафонова В.В. *Изучение языков международного общения в контексте диалога культур и цивилизаций*. – Воронеж, 1995. – 237с.

Е.А. Сморочинская

Южноукраинский региональный институт последипломного образования педагогических кадров, Херсон

СОЦИОКУЛЬТУРНАЯ КОМПЕТЕНЦИЯ КАК СОСТАВНАЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО МЕНЕДЖЕРА

В статье рассматривается социокультурная компетенция как составная профессиональной подготовки будущих менеджеров. Уточнено понятие «социокультурная компетенция», проанализировано его содержание и структурные составные.

Ключевые слова: социокультурная компетенция, профессиональная подготовка, менеджер.

О.О. Smorochynska

South Ukraine regional institute of further education, Kherson

SOCIOCULTURAL COMPETENCE AS A COMPONENT OF FUTURE MANAGERS' PROFESSIONAL TRAINING

The article deals with the sociocultural competence as a component of future managers' professional training. The term "sociocultural competence", its structure and contents have been determined.

Key words: sociocultural competence, professional training, manager.